понад 200 мешканців. Масштаб і асортимент виробництва свідчать про його орієнтацію на київський ринок взагалі, а не тільки на потреби мешканців поселення.

Припинення функціонування майстерні можна пов'язати з нападом 1633 р. митрополита П.Могили на монастир під час повернення його від уніатської до православної церкви.

У Києві це друге відкриття гончарного комплекса XVI-XVII ст. Слід зазначити, що і відкритий у 1971 р. подібний гончарний комплекс на Звіринці також знаходився на околиці тогочасного міста. Ця обставина і відсутність згадок у цей час про гончарів на Подолі свідчать про тяжіння гончарства до міської околиці, що перш за все було зумовлено сировинною базою.

Моця О.П.[*], **Готун І.А.**[*], **Коваленко В.П.**[**]
Інститут археології НАН України, Чернігівський пединституту

Давньоруське поселення Автуничі

Дніпровською давньоруською експедицією Інституту археології НАН України при участі студентів та викладачів Чернігівського пединституту ім.Т.Шевченка, а також співробітників інших ВУЗів і наукових установ (Національний Університет ім.Т.Г.Шевченка, Чернігівський державний архітектурно-історичний заповідник, Чернігівський історичний музей ім.В. Тарнавського та ін.) продовжено роботи поблизу сс. Автуничі, Лемешівка, Рубіж Городнянського р-ну на Чернігівщині, де з 1987 р. ведуться розкопки селища кінця X- рубежуXII-XIII ст.

За цей період на пам'ятці повністю досліджено курганний могильник із трьох груп насипів, а в зоні житлової та господарської забудови відкрито площу понад 26,1 тис.кв.м, на якій зафіксовано 785 об'єктів (431 будівлю, 223 ями, 131 канавку від огорож). До колекції взято біля 41,7 тис. одиниць: посуд і побутовий інвентар; знаряддя праці та інструменти і обладнання ремесел і промислів; прикраси і культові речі; деталі воїнського обладунку та елементи спорядження бойового коня; речі місцевого виробництва і привізні - як з інших регіонів Русі, так і з-за кордону. Матеріали розкопок експонуються та зберігаються в Національному музеї історії України.

В сезоні 1997 р. роботи велись на площі близько 570 кв.м, де досліджено 7 будівель, 11 ям, 6 канавок від огорож. Таким чином, сумарна відкрита площа складала близько 26,7 тис.кв.м, а число вивчених об'єктів досягло 809. Серед знахідок останнього сезону - уламки жорен і точильні бруски, ножі та інструменти, скляні браслети і шиферні пряслиця, свинцева гирька і бронзова підвіска, що поєднує в собі християнську та язичницьку символіку, цвяхи і дверні скоби, цілі посудини та їх фрагменти.

Роботи в поточному році велись на двох ділянках: центральній і північній. Обидві примикають до дослідженої раніше садиби, що існувала протягом 5 будівельних періодів і складалася із житла,-майстерні та допоміжної будівлі, глинників, глинищ, господарських та господарсько-побутових будівель і ям, горнів для випалу посуду, "майданів" для смолокуріння і вигінки дьогтю, снопосушилень та ін. Елітарний характер знахідок із вказаної садиби (багато з яких ототожнюються з елементами феодального побуту) в поєднані з виробничою специфікою споруд дозволили вбачати у власнику означеного обійстя представника місцевого самоврядування в системі давньоруської феодальної ієрархії.

Розкоп в центральній частині (на північний захід вище по схилу від описаної садиби) площею понад 35 х 10 м дозволив зафіксувати 3 будівлі побутово-господарського використання, 7 господарських ям, залишки легких наземних конструкцій, сліди яких простежуються у вигляді стовпових ям та 6 паралельних ліній канавок від плоту. Висока концентрація індивідуальних знахідок побутового характеру вказує на розташування вище по схилу житлово-господарської частини ще однієї садиби.

На північ від описаного заможного обійстя велись роботи з метою визначення наявності і потужності культурного шару і поточнення меж селища. Чотирма взаємоперпендикулярними траншеями (відрізки 2 х 1 м через 1 м) відкрито загальну площу 216 кв.м (із врахуванням прирізок на місці фіксації об'єктів). Тут виявлено 4 будівлі, 4 ями, стовпові ями. Більшість із них концентрувалась досить компактною групою. Фактично їх число має бути більшим, оскіль-

ки в даному сезоні суцільна площа не розкривалась. Це буде перевірено при подальших розкопках. Всі вивчені на даній ділянці споруди - побутово-господарського та господарського призначення. В числі знахідок з них - пряслице, уламок скляного браслета, ножі, черешки, оковки, пластини, цвяхи, цілий горщик, бронзова підвіска та ін.

Вже перші кілька сезонів на Автуницькому поселенні показали, що південноруське село (незважаючи на те, що гадана примітивність і архаїзм були в числі критеріїв відбору для розкопок саме цього селища) як соціально-економічний феномен досягло високого рівня розвитку. Результати робіт (простежено надзвичайно розвинуте багатогалузеве господарство, напружений ритм життя і виробничої діяльності, вдосконалення виробничих прийомів в ремеслах і промислах, високий рівень розвитку духовної культури) не лише поточнюють наші уявлення про давньоруські селища, а й приводять до відмови від традиційних поглядів на останні. Проте подальші роботи, в тому числі і в сезоні 1997 р. не просто збільшують статистичні дані про це (як виявилось - зовсім не примітивне і не архаїчне) селище, а відкривають нові його грані і ставлять нові питання. На жаль, відсутність фінансування не дає впевненості в можливості подальших досліджень, хоч необхідність їх безумовна.

В публікаціях, присвячених результатам робіт 1994-1996 рр. повідомлялось про фіксацію та етапи дослідження унікальної (як за умовами фіксації так і за станом збереженості) будівлі - колодязя давньоруського часу. Відзначалась також ініціатива місцевих керівників М.М.Зайця, В.М.Павловича, М.О.Левченка по відновленню цієї гідротехнічної споруди. Вказані роботи експедиція разом з Рубіжським лісництвом розпочала в 1996 р., в 1997 р. проведено їх черговий етап. Таким чином, на пам'ятці функціонує найдавніший в Східній Європі діючий колодязь.

Експедицією проводились роботи по обстеженню округи досліджуваного селища. З 1992 р. поетапно вивчаються курганний могильник та синхронне селище "Даньки" ("Верпч") між сс.Автуничі та Полісся. В 1997 р. там працював окремий загін (Ю.М.Ситий, О.О.Васюта) з метою спостереження за основними особливостями матеріальної культури та порівняння їх з матеріалами Автуницького селища. Досліджено два кургани, пошкоджені скарбошукачами, прошурфована площа поселення та відкрито кілька об'єктів побутово-господарського призначення доби Київської Русі і додержавного періоду.

Моця О.П., Готун І.А., Петраускас А.В.,Осадчий Р.М., Філюк О.В.
Інститут археології НАН України

До вивчення старожитностей Софіївської Борщаговки

Дніпровською давньоруською експедицією Інституту археології НАН України проведено черговий етап робіт по вивченню старожитностей в околицях с.Софіївська Борщагівка Києво-Святошинського р-ну біля ставка № 10 по р.Нивка.

В 1992-93 рр. експедицією велись охоронні дослідження на правому березі, де відкрито численні об'єкти післямонгольського часу та кілька ям ранньозалізного віку і пізньосередньовічної доби. Тоді ж зверталась увага і на протилежний берег, де згадувались знахідки епохи Київської Русі. Обстеження показало наявність підйомного матеріалу і досить потужного культурного шару на мису лівого берега. Там в 1995 р. експедиція Київського облдержуправління культури провела охоронні дослідження, виявила об'єкти, що датуються ранньозалізним часом та добою давньої Русі.

В 1997 р. на замовлення Софіївськоборщагівської сільради і за фінансової підтримки фірми "Рексбуд" проведено вивчення вказаної пам'ятки з метою уточнення площі селища, характеру і потужності культурних нашарувань, хронологічних меж життєдіяльності людини на означеній території. Необхідність робіт була пов'язана з приватизацією земельних ділянок і проектуванням тут індівідуальної та громадської забудови.

Вивчення мису ставка № 10 шляхом закладання шурфів та пошукових траншей велось на площі понад 6,25 га. Загальна відкрита площа перевершила 200 м^2. У випадках фіксації плям заповнення об'єктів на місці шурфа чи траншеї розбивався розкоп і виявлена будівля чи яма досліджувалась повністю. В результаті проведених робіт вдалось уточнити площу пам'ятки